

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

На правах рукопису

ЗАБЛОЦЬКА Ріта Олександрівна

**ПРОБЛЕМИ
ЦІНОУТВОРЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

спеціальність 08.00.14. — світове господарство та міжнародні
економічні відносини

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата
економічних наук

Київ — 1993

00814782 (U)

Дисертація виконана на кафедрі
відносин Українського Інституту
при Київському університеті ім.

Науковий керівник — кандидат економічних наук,
доцент **Шнирков О. І.**

Офіційні опоненти — доктор економічних наук,
професор **Степаненко В. О.**
кандидат економічних наук,
Феофілов С. Л.

Провідна організація — кафедра міжнародних економіч-
них відносин і зовнішньоекономічних зв'язків Харківського
інженерно-економічного інституту.

Захист відбудеться «24» червня 1993 року о 14 годині
на засіданні спеціалізованої ради Д.168.18.20 при Київському
університеті ім. Тараса Шевченка за адресою: 252254, м. Київ,
вул. Мельникова, 36/1, зал вченої ради.
бул. Шевченка, 14, Актовий зал.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київ-
ського університету ім. Тараса Шевченка, вул. Володимир-
ська, 64.

Автореферат було розіслано «21» травня 1993 р.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Вчений секретар
спеціалізованої ради,
кандидат економічних наук

Овсінко

О. В. СНИЖКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Однією із найважливіших умов успіху господарських реформ в країнах Східної Європи, запобігання спаду виробництва в створення сприятливих умов для іноземних інвестицій, а також для включення національних економік в міжнародний розподіл праці. В теперішній час питання вивчення сучасних тенденцій розвитку спільних підприємств приділяється велика увага в економічній літературі. Останнім часом різко зросла зацікавленість до проблем вивчення діяльності спільних підприємств в державах Східної Європи.

На вирішення означених проблем направлені роботи багатьох відомих вчених: В.С.Будкіна, А.О.Філіпенко, О.П.Румянцова, В.Б.Буткевича, В.І.Кісіля. Широке коло питань, яке пов'язано з діяльністю спільних підприємств, розглянуто в наукових роботах І.П.Фамінського, М.Черкасова, Н.М.Вознесенської, С.С.Штадіна, О.Л.Яковлевої та ін. Проблемам дослідження спільних підприємств, як форми міжнародних економічних відносин, присвячені розробки західних економістів та вчених країн Східної Європи, таких як К.Макмиллан (Канада), К.Г.Фігг (Германія), Даяну Даніель (Румунія), Меско Аня (Угорщина), Е.Садовська-Цесьляк, Р.Пац, Л.Кієрес (Польща) та ін.

Вивчення опублікованих робіт показує, що ці роботи в основному присвячені організаційно-правовим питанням створення та діяльності спільних підприємств, проблемам визначення їх ефективності. Разом з тим, в економічній літературі не отримали глибокого теоретичного обґрунтування питання ціноутворення на спільних підприємствах при всій важливості цієї проблеми для їх економічної діяльності.

Все вищезгадане і визначило вибір теми та змісту дисертації. При використанні терміну "країни Східної Європи" в дисертаційній роботі ми виходили з того, що по відношенню до держав, які раніше входили в РЕВ, в офіційних та робочих документах міжнародних економічних організацій в даний час використовується декілька термінів, а точніше: "країни Східної Європи", "країни Центральної та Східної Європи", "країни перехідної економіки". Вибір назви ди-

сертації був визначений не тільки і не стільки географічними причинами, а перш за все сукупністю економічних проблем, які вирішуються цими державами, наявністю загальних специфічних рис переходу до ринкової моделі економічного розвитку.

Основною метою роботи є вивчення теоретичних та практичних питань формування цін на спільних підприємствах в східноєвропейських країнах.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання:

- узагальнюються теоретичні та практичні розробки іноземних і вітчизняних економістів з питань сучасних тенденцій розвитку спільних підприємств в світовій економіці з цілком та в східноєвропейських країнах окрема;

- проаналізовано законодавчі акти, які регулюють створення та діяльність спільних підприємств в країнах Східної Європи, а безпосередньо положень, які торкаються проблем ціноутворення на спільних підприємствах;

- досліджено специфіку ціноутворення на спільних підприємствах в країнах перехідної економіки;

- досліджено вартісну оцінку вкладів в статутний капітал спільних підприємств;

- показано специфіку ціноутворення на власну продукцію спільних підприємств;

- розкрито механізм використання різних методів для виявлення зловживань трансфертними цінами в діяльності спільних підприємств в регіоні.

Предметом дослідження є проблема ціноутворення на спільних підприємствах, створених в країнах Східної Європи.

Об'єктом дослідження є спільні підприємства з участю іноземного капіталу в країнах Східної Європи.

Методика дослідження. Теретичною основою дослідження є роботи вчених вітчизняних та іноземних економістів, публікації та документи міжнародних організацій, в особливості Центра ООН по ТНК, законодавчі акти про спільні підприємства держав Східної Європи.

Методологічну основу складають прийоми діалектичної логіки та системний підхід.

Інформаційною базою досліджень були статистичні дані міжнародних економічних організацій, публікації в країнах даного регіону.

Для вирішення поставлених в роботі задач використовувалися методи логічного узагальнення, статистичні і економіко-математичні методи.

Тема дисертації зв'язана з дослідженнями, які проводяться кафедрою міжнародних економічних відносин Українського Інституту міжнародних відносин при Київському університеті ім. Тараса Шевченка.

Наукова новизна дослідження заключається в наступному:

- визначено основні фактори та форми деформації попиту та пропозиції в країнах Східної Європи як найважливіші особливості економічного середовища функціонування спільних підприємств в умовах ринкової трансформації їх національних економік;

- доведено суперечливий характер впливу спільних підприємств в країнах перехідної економіки на механізм формування рівноважної ціни;

- ціноутворення в умовах діяльності спільних підприємств в східноєвропейських країнах розглядається як фактор і особлива фор-

на зближення пропорцій внутрішніх і світових цін на основі та в результаті діалектичного переплетення національних та світових ціноутворюючих факторів;

- визначено економічні переваги спільних підприємств, які функціонують в умовах багаторівневої системи цін в східноєвропейських країнах;

- розкрито зміст та особливості трансфертного ціноутворення в економічній діяльності спільних підприємств в країнах перехідної економіки;

- відображено зростаючу роль механізму трансфертних цін як скритої форми вивозу капіталу із країн Східної Європи в умовах соціально-економічної нестабільності і повільних темпів ринкових трансформацій.

Практична цінність результатів дослідження визначається можливістю їх використання для подальших наукових розробок в сфері розвитку спільних підприємств в країнах Східної Європи.

Положення та висновки, які зроблені в роботі, можуть бути використані в спеціальних курсах з проблем розвитку спільних підприємств, при створенні учбових посібників, написанні курсових та дипломних робіт за даною тематики, а також фахівцями при вирішенні задач по створенню та діяльності спільних підприємств. Запропоновані рекомендації можуть бути використані на практиці в процесі діяльності спільних підприємств, підготовчими органами для виявлення зловживань трансфертними цінами.

Згідно з результатами дослідження на захист вносяться наступні положення:

1. Країни Східної Європи є потенційним регіоном для інвестицій іноземного капіталу, що в значній мірі залежить від успіху запровадженої ринкової трансформації економік даного регіону.

2. Ціна на спільних підприємствах повинна забезпечити реалі-

зацію економічної зацікавленості як для кожного його учасника, так і для підприємства в цілому.

3. Національна вартість в країнах учасників і інтернаціональна вартість є головними критеріями і вартісною базою при формуванні цін на продукцію спільних підприємств.

4. Діяльність спільних підприємств в країнах Східної Європи характеризується суперечливістю їх впливу на процес ціноутворення в цих державах.

5. Спільні підприємства, які створюються в країнах Східної Європи можуть активно сприяти зближенню національних вартісних пропорцій держав цього регіону з світовими.

6. При формуванні рівнів цін на власну продукцію спільних підприємств можуть використовуватися різні бази цін, які визначають рівень самої ціни, а також і ступінь зацікавленості партнерів в участі в спільному підприємстві.

7. Спільні підприємства діють в багаторівневій системі цін і використовують в своїй діяльності переваги, які витікають з комбінації їх різноманітних рівней.

8. Для запобігання прихованого вивозу прибутків з країн Східної Європи за допомогою зловживань трансфертними цінами країнам даного регіону необхідно запровадити законодавчі акти, які обмежать використання трансфертних цін в діяльності спільних підприємств.

Апробація роботи і реалізація результатів дослідження.

Основні результати дослідження, висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри міжнародних економічних відносин Київського університету ім. Тараса Шевченка, відображені в тезах науково-практичної конференції "Механізм спільного підприємства" (Київ, березень 1990 р.)

Обсяг и структура роботи. Дисертація складається з вступу, трьох глав, заключення, списку літератури з 245 найменувань, містить в собі 147 стор. машинописного тексту.

ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі розкрито актуальність теми дослідження, дано характеристику вивченості проблеми, сформульовано ціль і задачі дисертаційної роботи, стисло викладено наукову новизну і практичну цінність роботи.

В главі I "Теоретичні основи аналізу ціноутворення на спільних підприємствах в країнах перехідної економіки" розглянуті основні тенденції розвитку спільних підприємств в світовій економіці в цілому і в країнах Східної Європи, зокрема, в такому методологія вивчення ціноутворення в діяльності спільних підприємств в східноєвропейських державах.

Інтернаціоналізація господарської діяльності, поглиблення розподілу праці є об'єктивною основою появи і швидкого розповсюдження однієї з широко використовуваних форм міжнародного економічного співробітництва, а безпосередньо - спільних підприємств.

Згідно з загальноприйнятими визначеннями, спільним підприємством називається підприємство (компанія, асоціація), створене двома суб'єктами господарювання і припускає певний ступінь об'єднання активів партнерів, спільне керівництво виробництвом і розподіл ризику і прибутку узгодженим чином.

На основі дослідження цієї форми міжнародного співробітництва робиться висновок про те, що спільні підприємства як економічна категорія є ланкою організації виробничих відносин, що складаються між господарчими одиницями різних держав, регулюються загальними законами товарного виробництва, і відображають розвиток суспільного характеру продуктивних сил.

Ширше використання спільних підприємств в світовій практиці пояснюється тими перевагами, які належать цій формі співробітництва

тва, як в організаційному аспекті, так і в економічному плані, а саме:

- створення спільних підприємств полегшує задачу фінансування великомасштабних проєктів та придбання стартового капіталу;

- при цій формі співробітництва досягається високий рівень спеціалізації збутових підрозділів, створюються високоспеціалізовані виробництва з великими конкурентними можливостями;

- спільні підприємства сприяють зменшенню ризику капіталовкладеннь в багатьох сферах діяльності, перш за все в сфері науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;

- використання організаційної форми спільного підприємства сприяє скороченню витрат виробництва і обігу, підвищує швидкість обороту капіталу;

- створення спільних підприємств сприяє переборенню різноманітних обмежень на вивіз та ввіз капіталу.

В той же час вищезазначені переваги спільних підприємств у відношенні до інших форм співробітництва обумовлюють і складність реалізації цієї форми економічних відносин, яка пов'язана з висотою гарантій захисту інвестованого капіталу, зіткненням інтересів партнерів по спільному проєкту.

В теперішній час саме промислово розвинені країни є основною сферою створення і діяльності спільних підприємств. Ця тенденція обумовлена тим, що прямі іноземні інвестиції набувають все більшої ваги як інструмент для глобальної економічної інтеграції цих країн. Концентрація створення спільних підприємств в промислово розвинених країнах зв'язана з дією різних структурних і циклічних факторів: конкуренція в сфері технологій і транснаціональне, внутриньогодаусєє виробництво; значний економічний і науково-технічний потенціал цих країн; інтенсивний розвиток між ними світових інтеграційних процесів; стабільні темпи економічного росту в порівнянні з більшістю інших регіонів світу.

В основі низької зацікавленості західних країн в інвестуванні в економіку країн, що розвиваються, на нашу думку, є низький рівень технологічного і технічного прогресу в цих державах. Автоматизація і вимоги у відношенні якості роблять некваліфіковану працю відносно менш важливим компонентом виробничих витрат, знижуючи переваги створення спільних підприємств в цих країнах. Втрачаючи ці переваги з точки зору виробництва, більшість країн, що розвиваються також не мають достатньо місткого внутрішнього ринку, який би оправдовував створення спільних підприємств з точки зору обсягу збуту.

Однією з важливих умов успіху господарчих реформ у східноєвропейських країнах, переборення спаду виробництва є створення сприятливих умов для іноземних інвестицій і для включення національних економік у міжнародний розподіл праці.

Задумавши іноземні інвестиції в економіку своїх країн, держави Східної Європи мають на меті певні цілі і вигоди. Спільні підприємства сприяють залученню в їх країни сучасної технології і досвіду організації і керівництва виробництвом, а також в сфері маркетингу, збільшенню виробництва дефіцитних товарів, розвитку конкурентних ринкових відносин, зміні структури експорту цих країн шляхом збільшення експорту товарів промислової обробки.

Західні партнери, йдучи на створення спільних підприємств в країнах Східної Європи, приймають до уваги всі ті переваги, що витікають з цієї форми співробітництва, а саме те, що східноєвропейські країни є великим і відносно неторканим ринком; є численні кваліфіковані кадри, а заробітна плата низька; існує індустриальна інфраструктура і технічна культура; ці країни ближче за всіх розташовані до західноєвропейського ринку.

В цілому країни Східної Європи притягують зараз увагу потенційних інвесторів, але ця зацікавленість повільно втілюється в конкретні інвестиційні проекти. В 1992 році обсяг прямих іноземних інвестицій в ці країни склав 11 млрд. долл. Незначний обсяг іноземного капіталу в економіці країн даного регіону пояснюється тими труднощами, з якими зіткнулися ці країни при переході до ринкової

економіки. Для залучення крупних іноземних капіталів головне - це загальний інвестиційний клімат в країні, який характеризує рівень та динаміку розвитку економіки, соціально-культурні та трудові традиції населення, стабільність політичного режиму, наявність природних ресурсів та ринку збуту, стан фінансів і т.д.

В комплексі економічних умов, регулюючих господарську діяльність спільних підприємств, одне з ведучих місць належить режиму ціноутворення. Це обумовлено насамперед тим широким функціональним впливом, який ціни можуть чинити на ефективність діяльності спільних підприємств, результати якого можуть бути не тільки позитивними, але й негативними. Ціни безпосередньо впливають на доходи спільного підприємства від реалізації товарів та послуг, таким чином вони можуть визначити структуру виробництва і методи роботи спільного підприємства. Ціни є істотним елементом, визначаючим фінансову стабільність спільного підприємства і його здатність йти на фінансовий ризик, а також сильною зброєю в боротьбі з конкурентами.

Механізм ціноутворення на спільних підприємствах повинен забезпечити для партнерів взаємовигідні умови, які дозволяють проводити господарську діяльність.

Так як спільні підприємства є невід'ємною частиною господарського механізму приймаччої країни, то природно, що національні вартісні пропорції сильно впливають на формування вартості продукції спільних підприємств. Формування ціни на продукцію спільного підприємства тільки на базі національних витрат неприйнятні для стратегічних цілей підприємства, так як національні вартості як правило відображають і недосконалу технологію, технічну відсталість виробництва, далеко не передовий рівень планування керівництва. Використання даного підходу до ціноутворення на продукцію спільного підприємства також неприйнятно із за неконвертованості національних валют країн Східної Європи.

Розмір відхилення ціни від вартості в умовах ринкової економіки залежить від ступеня впливу на ціну попиту і пропозиції товарів. Вплив закону вартості і пропозиції в країнах Східної Європи

носить обмежений характер. Справа в тому, що в умовах деформації ринку, слабкої конкуренції виробник на ринку цих країн диктує ціни. З іншого боку, в перехідних економіках в умовах інфляції та спаду виробництва дуже деформується і попит. Таким чином, деформація закону попиту і пропозиції проявляється з одного боку в формі деформації пропозиції, з другого боку - в формі деформації попиту, істотно впливаючи на формування рівноважних цін в перехідних економіках.

Одним з факторів, деформуючим попит і пропозицію, є економічна діяльність спільних підприємств. Це проявляється в тому, що по ряду товарів і на окремих ринках рівноважна ціна не встановлюється. Продукція спільних підприємств, будучи більш конкурентноспроможною порівняно з продукцією національних підприємств, може реалізовуватися на ринку за монопольно високими цінами, деформуючи тим самим конкурентні умови встановлення рівноважної ціни в країнах, які створюють основи ринкової економіки. З другого боку, створення та розвиток спільних підприємств веде до збільшення вироблених товарів та послуг, посилюючи тим самим конкурентні відносини в національній економіці східноєвропейських країн. Конкуренція між собою і національними підприємствами в східноєвропейських країнах в умовах становлення ринкового середовища, спільні підприємства можуть виступати в якості важливого фактору формування рівноважної ціни. В цьому разі економічна діяльність спільних підприємств носить проконкурентний характер та сприяє встановленню рівноважних цін на основі співвідношення попиту та пропозиції. На основі вищевикладеного робиться висновок про те, що діяльність спільних підприємств у країнах Східної Європи характеризується протиріччям їх впливу на механізм формування рівноважної ціни.

Крім вищезгаданих основних факторів, визначаючих рівень цін на спільних підприємствах, в роботі досліджено і ряд інших не основних ціноутворюючих факторів, а саме: валютний курс, передова технологія, державне регулювання цін.

Так як спільні підприємства являються господарськими суб'єктами разом з іншими в національній економіці приймаючих країн східноєвропейського регіону, то в їх економічній діяльності можуть

використовуватися всі основні методи ціноутворення, використовані в світовій практиці, але з урахуванням специфіки спільних підприємств, яка істотно впливає на процес ціноутворення. В роботі розглянуто такі методи ціноутворення як:

- метод встановлення ціни на основі витрат виробництва;
- метод беззбитковості;
- метод споживчої вартості;
- метод поточної ціни.

На практиці формування ціни на спільних підприємствах зіткнується з великими труднощами, які викликані тими ціновими диспропорціями, які існують між внутрішніми цінами в країнах Східної Європи і світовими цінами, а також відмінністю в системі бухгалтерського обліку.

Спільні підприємства, що створюються в країнах перехідної економіки, можуть активно сприяти зближенню національних вартісних пропорцій з світовими. Маючи переваги в порівнянні з національними підприємствами в організаційному аспекті і в економічному плані, спільні підприємства сприяють збільшенню швидкості обігу капіталу. Тим самим вони примушують національні підприємства знижувати свої витрати виробництва, запроваджувати науково-технічні досягнення і збільшувати продуктивність праці для того, щоб вистояти в конкурентній боротьбі з спільними підприємствами. Виходячи з цього, робиться висновок, що ціноутворення в умовах діяльності спільних підприємств у східноєвропейських країнах може розглядатися як фактор і особлива форма зближення пропорцій внутрішніх і світових цін на основі і в результаті переплетення і взаємовпливу національних і інтернаціональних ціноутворюючих факторів.

У другій главі "Особливості формування ціни в економічній діяльності спільних підприємств у східноєвропейських країнах" розглянуті проблеми оцінки статутного капіталу і специфіка ціноутворення на власну продукцію спільних підприємств у країнах Східної Європи.

Особливе місце в складі майна спільного підприємства займає

статутний капітал, розмір якого в цілому і долі кожного з учасників, а також порядок формування визначаються установчими документами. В роботі аналізуються положення законодавчих норм східноєвропейських держав відносно до порядку формування статутного капіталу.

Особливо важливе значення як для національного партнера, так і для іноземного учасника по спільному підприємству, а також для самого спільного підприємства має питання вартісної оцінки їх вкладів в статутний капітал підприємства, оскільки вибір того чи іншого механізму оцінки безпосередньо відображується на кінцевих результатах господарської діяльності, а саме на прибутку, який підлягає до розподілу між учасниками. Основним принципом оцінки вкладів учасників по спільному підприємству, закріпленим в законах країн даного регіону, є договірна основа.

В разі надання місцевим партнером, як свій вклад в статутний капітал права на використання землі оцінка цього права виступає у вигляді орендної платні, яка може здійснюватися у вигляді одноразових або поточних платежів і яка розраховується на весь період діяльності спільного підприємства, і враховується як вклад національного партнера.

Практика створення спільних підприємств на території країн Східної Європи показала, що дуже великі труднощі і розбіжності при обговоренні питання про оцінку статутного капіталу викликає питання про оцінку права на використання землі, що пов'язано з тим, що на протязі багатьох десятирічч в цих країнах були відсутні економічні критерії її оцінки. З нашої точки зору, при оцінці землі, що передається в капітал спільного підприємства, треба враховувати: накопичений дохід в урахуванням ренти, який міг бути отриманий власником при самостійній експлуатації даної ділянки; можливі вбитки власнику від використання спільним підприємством цієї ділянки; рівень інфраструктури.

В роботі також розглянуто і проблему оцінки будівель, споруд, що вносяться в рахунок вкладу в статутний капітал спільного підприємства.

Складовою частиною статутного капіталу, без якого неможливий процес функціонування спільного підприємства, є виробниче обладнання. На нашу думку, для уникнення від завищених або занижених оцінок було б доцільним, щоб партнери вносили грошові вклади в статутний капітал підприємства, а потім виконувати закуплю обладнання самим підприємством.

В роботі розглянуто основні методи визначення ціни на технологічне обладнання: параметричний метод; оцінка вартості за збільшеними показниками в залежності від вартості одиниці корисного ефекту; а також приділено увагу до застосування лізингу обладнання і інших засобів виробництва.

Особливою складністю при оцінці вкладів учасників в статутний капітал є вартісна оцінка технологій, "know-how", патентних і ліцензійних прав. Це викликано специфікою, якою володіє цей вид товару, а саме тим, що реальна комерційна цінність передаваної технології може бути встановлена лише в процесі виробництва і реалізації продукції, що виготовляється. На основі розгляду різних способів оцінки технологій зроблено висновок, що ціна цього виду вкладу визначається не безпосередньо в сфері ліцензійної торгівлі, як в разі звичайних товарів, а виходячи з можливостей і умов реалізації технології її покупця, а саме спільного підприємства, в першу чергу масштабами і строками виробництва, рівнем ціни продукції, що виробляється спільним підприємством з використанням придбаної технології і можливість реалізації цієї продукції на ринку.

Процес оцінки статутного капіталу спільних підприємств зітворюється на практиці з великими труднощами. Дуже важко оцінити вартість землі і споруд, що передаються східноєвропейським партнером, маючи на увазі неконвертованість національних валют і розбіжності в ціноутворенні, за браком практичного досвіду такої роботи на світових ринках, слабкого знання кон'юнктури західних ринків технології.

Дослідження проблем оцінки статутного капіталу спільних підприємств східноєвропейських країн надало можливість дійти до висновку, що перебільшена оцінка капіталу, по-перше, невірно відобра-

кує дійсний вклад партнерів, і отже і його долю в статутному капіталі; по-друге, призводить до необґрунтованого заниження прибутку за рахунок надмірних амортизаційних відрахувань, по-третє, фальсифікує баланс підприємства, завищуючи обсяг його власних коштів і його фінансове положення.

Формування рівнів цін на продукцію спільних підприємств багато залежить від вірного вибору цін, оскільки при використанні різних баз не тільки реалізуються певні переваги, але й поглиблюються деякі протиріччя.

В роботі аналізуються переваги і недоліки різних видів цін на продукцію спільних підприємств, а саме: світових цін, оптових цін країни місцезнаходження спільних підприємств і роздрібних цін. Уявляється, що через велику різноманітність специфічних рівней появи і функціонування спільних підприємств в країнах Східної Європи і тих цілей, що стоять перед ними, варіанти формування цін на даних підприємствах можуть сильно відрізнятися одне від одного. Але в кожному разі пошуки вірних рішень в сфері формування цін на спільних підприємствах треба було б вести, по-перше, в напрямку об'єктивізації економічних засад визначення цін, і, по-друге, для досягнення економічних цілей, в яких підприємство найбільш зацікавлено.

Характерною особливістю спільних підприємств в країнах Східної Європи є їх діяльність в системі багаторівневих цін. Приймаючи до уваги існуючі диспропорції між внутрішніми цінами даного регіону і світовими, спільні підприємства отримують певні економічні переваги від використання різних варіантів і комбінацій цін в процесі встановлення цін на свої товари і послуги.

Так як велика кількість спільних підприємств у східноєвропейських країнах створюється в галузі послуг, то і в роботі розглянуто особливість ціноутворення на цей вид товару на прикладі інженерно-консультаційних послуг.

Третя глава "Проблеми трансфертного ціноутворення в діяльності спільних підприємств в умовах ринкових реформ в країнах ре-

гіоку" присвячена дослідженню механізму використання трансфертних цін і розробці різних рекомендацій по протидії негативним наслідкам їх використанню в діяльності спільних підприємств.

Спільні підприємства країн Східної Європи створюються багатьма фірмами, які входять також в систему транснаціональних корпорацій (ТНК). У відношенні спільних підприємств ними також вистосовується стратегія максимізації доходів на базі використання переваг внутрикorporаційного обліку за допомогою таких засобів, як трансфертні ціни, ліцензійні платежі.

Використовуючи трансфертні ціни для регулювання рівня доходності іноземних філій і дочірніх компаній, спільні підприємства в країнах Східної Європи використовують їх і в інших цілях, а саме: для зменшення розмірів оплячуємих податків; обходу, хоча й не повністю багатьох обмежень, так як регулювання товарообміну, як правило, більш ліберальніше по оплаті за імпортовані товари і компоненти, послуги і технології, ніж по відношенню до прямого переказу прибутків; для послаблення механізмів валютного контролю і для зменшення ризику курсових втрат шляхом експорту за цінами нижче ринкових (або імпорту за більш високими); для вивозу прибутку в разі погіршення політичної і економічної ситуації в країні в більш сприятливими умовами.

На основі аналізу механізму зловживань в світовій практиці зроблено висновок, що роль механізму ціноутворення як прихованої форми вивозу капіталу в країнах Східної Європи в умовах соціально-економічної нестабільності і повільних темпів ринкової трансформації буде зростати.

Для уникнення різних втрат від використання трансфертних цін в роботі обґрунтовано необхідність включення в установчі документи спільних підприємств в країнах Східної Європи положень, зобов'язуючих іноземних інвесторів встановлювати ціни, базуючись на принципі формальної незалежності партнерів.

ТНК зловживають внутрішньофірмовим ціноутворенням не тільки стосовно явних операцій, але також і неявних, таких як: плата за

"ноу-хау", ліцензійні виноградни, управлінські послуги, різні комісійні збори та інше. В зв'язку з цим в роботі робиться висновок про необхідність законодавчим чином заборонити використання трансфертних цін при здійсненні спільним підприємством експортно-імпортних операцій і при виявленні таких угод анулювати їх, а також визначити максимально припустимі розміри роялті і плати за керівництво, або встановити спеціальні податки на суми роялті.

У роботі проаналізовано законодавчі норми країн Східної Європи відносно використання трансфертних цін в діяльності спільних підприємств, а також обмежуючі монополістичну практику і розвивачі конкуренцію.

У роботі розглянуто деякі методи визначення трансфертних цін, які дозволяють встановити факт зловживання цими цінами на базі принципу формальної незалежності партнерів за угодою (arm's length pricing):

- метод некерованих ринкових цін (the uncontrolled market price method);
- метод ціни перепродажу (the resale price method);
- метод "кост плюс" (the cost plus method).

Підхід до встановлення трансфертної ціни на базі принципу формальної незалежності партнерів вважається альтернативною мірою в боротьбі із зловживанням внутрішньофірмовим ціноутворенням і більш переважним механізмом в умовах зловживань трансфертними цінами, оскільки в максимальній мірі наближається до умов відкритого ринку.

Використання даного підходу у вирішенні проблем зловживання трансфертними цінами неможливе без відповідної інформації по цінах, вартості, кордовом прибутків і націнок, і відповідно потребує міжнародного співробітництва в сфері обміну такою інформацією як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях. Таким чином, зміцнення міжнародного співробітництва в цій галузі шляхом прийняття документів і механізмів, направлених на запобігання такої практики може суттєво позитивно вплинути на ефективність національної політики в сфері боротьби із зловживаннями трансфертними

цінами.

До вирішення проблеми запобігання прихованого вивозу прибутків філіями ТНК в країні Східної Європи треба підходити дуже гнучко для того, щоб розробка і впровадження різних методів боротьби з приховуванням доходів не знижували зацікавленості іноземних партнерів в подальшому розвитку спільної підприємницької діяльності на території цих держав.

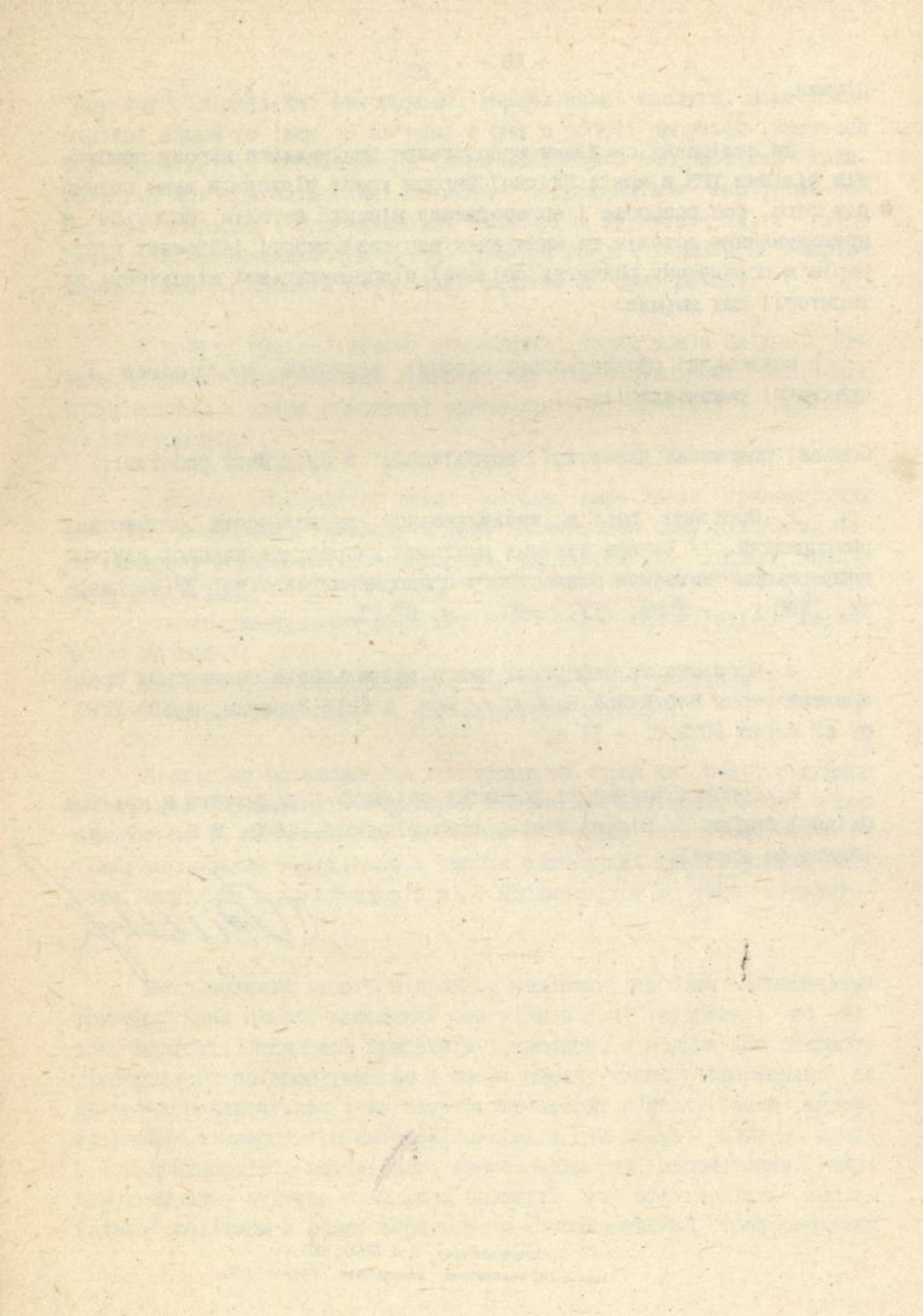
В заключенні сформульовано основні висновки дослідження і практичні рекомендації.

Основні положення дисертації опубліковані в наступних роботах:

1. Проблеми цін в господарській діяльності спільних підприємств. // Тезиси наукових доповідей на республіканській науковій конференції "Механізм спільного підприємництва" 27-29 березня, 1990 г., - Київ: КГУ, 1990. - с. 69-71.

2. Проблема трансфертних цін в діяльності спільних підприємств в Східній Європі. // Доп. в ГНТБ України, № 598-Ук83 от 22 березня 1993 г. - II с.

3. Основні тенденції розвитку спільних підприємств в країнах Східної Європи. // Вісник Міжнародних відносин, 1993, № 2, - 7 с. (Здано до друку).

465587

АВ 27.690

«Артемполіграф». Зам. 05533. 1993 р.
Тираж 100 екз. **Безкоштовно.** Формат 1/32.